

นวัตกรรม

เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วรรณา ประยุกต์วงศ์^{1*} กิตติคุณ หมูปยัคฆ์² เปล่งสุรีย์ เทียงน้อย³ ธนากร เทียงน้อย⁴และทศพล ปรีชาศิลป์⁵

รับบทความ: 27 กุมภาพันธ์ 2566 ตอบรับบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2566

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (2489-2559) พระราชทาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศกพ.) ให้ชาวไทย พอเพียงเป็นความสมดุลระหว่างความมีเหตุผลและความพอประมาณใน กิจกรรมเศรษฐกิจ (ผลิต แลกเปลี่ยน และบริโภค) จากการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากภายในและภายนอก ศกพ. จึงเป็นทางสายกลาง แนวทางปฏิบัติให้กับบุคคล ครอบครัว องค์กร จากทุกภาคส่วนของสังคมรวมถึงภาครัฐ ที่มี ความรู้ ครอบคลุมถึง ความรอบรู้ (ปัญญา) รอบคอบ (สติ) และระมัดระวัง (สติ) และคุณธรรมประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้บรรลุทางสายกลางดังกล่าว บทความวิจัยนี้เป็นการนำเสนอการนำ ศกพ. วิธีการสำหรับนวัตกรรมสังคมเพื่อการส่งมอบการบริการภาครัฐที่บรรลุ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่ ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นฯ ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน 3 แห่ง หรือกรณีศึกษา ศึกษาด้วยการวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่มเฉพาะ การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า 1) อบต. สร้างนวัตกรรมในการเปลี่ยนมูลสุกรเป็นพลังงานสะอาด (ก๊าซ หุงต้ม) และต่อยอดสร้างรายได้ด้วยการขายคาร์บอนเครดิต 2) อบต. จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ให้กับประชาชนที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ และ 3) อบต. สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่จัดทำกิจกรรมกำจัดขยะที่ ต้นทางโดยไม่รบกวนการดำเนินการจากภาครัฐส่วนกลาง ทั้งสามกรณีศึกษานี้เกิดขึ้นจากนายก อบต. ที่มีการน้อมนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงและมีความสามารถในการประกอบการ และยังได้จัดกระบวนการเรียนรู้จากการประกอบการดังกล่าว ให้กับประชาชน บุคลากร และผู้นำภายในพื้นที่ มาร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สร้างประโยชน์สุขให้กับ ประชาชน

คำสำคัญ: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นวัตกรรมสังคมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตนครสวรรค์

* อีเมล: wanna.pry@mahidol.edu

⁵ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์สุพรรณบุรี

Sufficiency Economy Philosophy (SEP) Innovation for Local Development

Wanna Prayukvong^{1*} Kittikhun Moopayak² Plengsuree Tiengnoi³ Thanakorn Tiengnoi⁴
and Tosapon Preechasilp⁵

Received: February 27, 2023 Accepted: February 28, 2023

Abstract

The late Thai King Bhumibol Adulyadej (1946-2016) formulated the Sufficiency Economy Philosophy (SEP). “Sufficiency” means balancing reasonable moderation in economic activities (production, exchange, and consumption) against the need for protection from sudden internal and external shocks. SEP follows the “Middle Path” as a guiding principle for all classes of society and government. Knowledge, thoughtfulness, prudence, and ethical integrity are essential to achieve the Middle Path. The paper explores the use of SEP as a method of social innovation for enhancing delivery of public services and for localizing the process of sustainable development. Such innovative use of SEP is illustrated by three exploratory case studies of local government in Thailand. The first case shows how a local administration built a program to produce renewable energy (household cooking gas) from pig farm waste while earning revenue from carbon credits. The second case involves a local administration setting up a community welfare fund to reduce the inequality of people who had not received a basic income. Finally, the third case is about a local administration encouraging residents to build their own recycling project rather than waiting for top-down government action. All three local governments have mayors with significant entrepreneurial abilities, useful in teaching entrepreneurial action to residents, government staff, and other local leaders. Together, these cases show the potential of SEP as a method of bottom-up social action for sustainable development.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy (SEP), Social Innovation (SEP Innovation), Local administrative organization

¹⁻⁴ Mahidol University Nakhon Sawan Campus

* Email: wanna.pry@mahidol.edu

⁵ Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi Suphanburi Campus

บทนำ

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลสืบเนื่องกันอย่างซับซ้อนและมีนัยสำคัญ ทั้งด้านเศรษฐกิจ เช่น กรณียกอุตสาหกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ อันเนื่องจากหนีเอกชนและหนี้สาธารณะ ส่งผลต่อสภาพปัญหาด้านสังคมที่มีอยู่เดิม คือความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศและคนในสังคม และการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปรากฏการณ์โลกร้อนและการลดลงของทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ และด้านเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruptive technology) ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและผู้ผลิต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก่อให้เกิดโอกาสการแก้ปัญหาและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขณะเดียวกันก็เป็นความเสี่ยง และภัยคุกคามทำให้การบริหารจัดการมีความยากลำบากมากขึ้น

รัฐบาลชุดปัจจุบัน (2557-ปัจจุบัน) จึงได้จัดทำ “แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” เพื่อกำหนดให้ฝ่ายบริหารราชการแผ่นดินมีความรับผิดชอบในการขับเคลื่อน ให้ประเทศมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยคุกคามและการเปลี่ยนแปลง มุ่งคงต้องการเติบโตทางเศรษฐกิจและมีความสามารถในการแข่งขัน และยั่งยืนด้วยคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบต่อสังคม อันสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals: SDGs) ของสหประชาชาติ ด้วยการพัฒนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายในปี 2579 (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ขณะเดียวกันรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะการถ่วงระดับจากยุทธศาสตร์ชาติระยะยาวในฐานะแผนแม่บทหลักสู่การปฏิบัติในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ตัวแบบ ประเทศไทย 4.0 มุ่งนำความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา และมุ่งปรับการบริหารจัดการภาครัฐให้เป็นการบริหารงานที่สร้างความร่วมมือเชื่อมโยงบูรณาการหน่วยงานทุกภาคส่วนในลักษณะประชารัฐ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและบรรลุเป้าหมายการพัฒนา

นวัตกรรมดังกล่าวมิได้มุ่งเฉพาะนวัตกรรมในภาคเอกชนเท่านั้น ยังรวมถึงนวัตกรรมภาครัฐ ที่ครอบคลุมแนวคิด วิธี และรูปแบบใหม่ ๆ ในการจัดการองค์กร (Organization development) การดำเนินงาน (Work process) และการให้บริการ (Service delivery) อันเป็นผลมาจากการสร้าง พัฒนา เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ (ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการ, 2561)

ในต่างประเทศ ได้มีการนำนวัตกรรมดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐ (Albury, 2005 อ้างถึงใน O’Byrne & Others, 2014: 53) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New public management) ความสำเร็จของแผนงานนวัตกรรมสังคม (Social innovation) ที่ริเริ่มและดำเนินการโดยนายกเทศมนตรีเมืองโซล ในช่วงปี 2006-2010 ด้วยการระดมความคิดสร้างสรรค์จาก

บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเมืองโซลส์มหานครอันดับต้นของโลกและเพิ่มความสุขของประชากร ด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมและนำไปใช้พัฒนาเมืองจนประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายข้างต้นได้

ที่สำคัญ กระบวนการพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมดังกล่าว ยังเป็นการพัฒนาสมรรถนะของภาครัฐ (Governance capacity) ในการสร้างความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาเมืองร่วมกัน เป็นการสร้างความร่วมมือของภาครัฐในลักษณะประชารัฐ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานจึงเป็นกระบวนการช่วยเร่งการพัฒนานวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จในเวลาอันสั้น ตัวอย่างจากหน่วยงานภาครัฐกิจ คือบริษัท Proctor & Gamble ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนามันฝรั่งทอดกรอบ โดยใช้กลยุทธ์นวัตกรรมแบบเปิด (Open innovation) เปิดโอกาสให้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยพัฒนานวัตกรรม สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนสร้างการเติบโตยอดขายแบบก้าวกระโดดภายในระยะเวลาสองปี (Hudson and Sakkab, 2006 อ้างถึงใน O'Byrne & Others, 2014: 56) ที่ผ่านมา ประเทศไทยก็มีปรากฏการณ์ร่วมกันแก้ปัญหา 13 ชีวิตหมู่ป่าออกจากถ้ำได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้คนจากหลายหน่วยงานทั่วโลก ก็เป็นอีกตัวอย่างของการต่อยอดการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากความร่วมมือ แน่แน่นอนว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สร้าง Social media ทำให้คนทุกคนสามารถเชื่อมโยงถึงกันก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือได้สะดวกและรวดเร็วขึ้นด้วย

นวัตกรรมที่เป็นหัวใจสำคัญในตัวแบบ ประเทศไทย 4.0 จึงเป็นแนวคิดการพัฒนาใหม่จากโลกตะวันตก เพื่อมุ่งสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ ขณะเดียวกันการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความเข้มแข็งทางการเงินเพื่อการพึ่งตนเองได้ การทำเกษตร การผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมในการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีและรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ทั้งเรื่องการพัฒนาด้วยนวัตกรรมและการพัฒนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อยู่ในประเด็นการพัฒนาคนละประเด็นที่แยกขาดจากกัน แม้ว่าจะยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนานวัตกรรมและการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่มีความสัมพันธ์กันมาก่อน ก็ยังเป็นการยากที่ด่วนสรุปว่าไม่มีความสัมพันธ์ เนื่องจากทิศทางและแนวคิดนวัตกรรมยุคใหม่ไม่ได้จำกัดเฉพาะนวัตกรรมของภาคเอกชนเพื่อมุ่งสู่กำไรเท่านั้น แต่เป็นนวัตกรรมที่มุ่งสู่คุณค่า (Value driven innovation) จึงทำให้นวัตกรรมเป็นความคาดหวังเชิงบวกในการเข้ามาแก้ไขปัญหาของโลกที่ซับซ้อนดังที่กล่าวมาแล้ว หรือที่เรียกว่า “นวัตกรรมสังคม (Social innovation)” นวัตกรรมดังกล่าวจึงอยู่บนฐานคิดสร้างสรรค์ ต่อยอด ทดลองทำจากความร่วมมือระหว่างกัน (Berman & Kim, 2010) อันสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาของประเทศ

นวัตกรรมภาครัฐมิได้มีเฉพาะในรัฐบาลชุดปัจจุบันเท่านั้น นวัตกรรมท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการกล่าวถึงมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มีการกระจายอำนาจสู่ อบต. ช่วงปี พ.ศ. 2540-2547 แม้

ช่วงเวลาดังกล่าว ภารกิจหลายงานก็ยังไม่ได้รับการถ่ายโอนให้ อบต. หลายแห่งยังสามารถริเริ่มนวัตกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าส่วนราชการที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2548: 95) นวัตกรรมจึงเป็นการบริหารรูปแบบใหม่ขององค์กรที่ได้รับการกระจายอำนาจอย่าง อบต. สามารถนำไปสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร เพื่อแก้ปัญหาด้านงบประมาณและปัญหาชุมชนท้องถิ่น

ต่อมา สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานนายกรัฐมนตรี (ได้มีนโยบายส่งเสริมให้ อบต. สร้างนวัตกรรมท้องถิ่น โดยกำหนดให้นวัตกรรมท้องถิ่นเป็นเกณฑ์สำคัญข้อหนึ่งในการพิจารณาได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดีของ อบต. ทั้งนี้มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำนวนมากได้ศึกษานวัตกรรมท้องถิ่นของ อบต. ดังกล่าว พบปัญหาข้อจำกัด เช่น ขาดความรู้ ขาดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และขาดความร่วมมือจากบุคลากรและผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนจากประชาชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น (ตัวอย่างงานวิจัย เช่น มยุรี ทรัพย์เที่ยง และวาสิตา ประสพศักดิ์, 2559 หรือ ปิณพวงค์ วงศ์มาศรี, 2560 เป็นต้น) ดังที่กล่าวมาแล้วว่าไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างนวัตกรรมดังกล่าวกับการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะที่ อบต. ที่ได้รับรางวัลการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และรางวัลการบริหารจัดการที่ดี (นวัตกรรมท้องถิ่น) กลับเป็นกลุ่ม อบต. ที่คล้ายคลึงกัน การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน อบต. แท้จริงแล้วเป็นการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างผู้บริหาร ข้าราชการประจำ บุคลากร ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำประชาชน และประชาชนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม มีผลในการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นได้จริง

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ระยะที่ 3 ในประเด็นการศึกษานวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ อบต. (นวัตกรรมสังคม) ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ผ่านการประเมินระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ อภิชาติ พันธเสน ได้แบ่งไว้ ในระดับ “เข้าถึง” จำนวน 3 แห่ง คือ อบต.ท่ามะนาว จังหวัดลพบุรี อบต.ประดู่ยืน จังหวัดอุทัยธานี และ อบต.ท่างาม จังหวัดสิงห์บุรี (วรรณมา ประยุกต์วงศ์ และคณะ, 2565) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอลักษณะนวัตกรรมของ อบต. ทั้งสามแห่ง ปักจักษ์นำเข้าและกระบวนการเครือข่าย และผลลัพธ์ ตลอดจนความสัมพันธ์กับระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของ อบต.

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

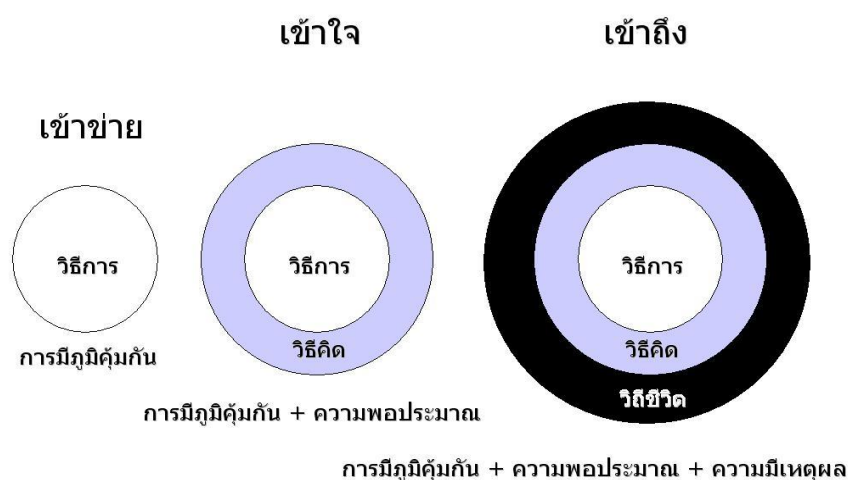
บทความวิจัยนี้ถือได้ว่าเป็นบทความวิจัยแรกที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมกับการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากไม่มีการศึกษามาก่อนหน้านี้ ในหัวข้อนี้จึงเป็นนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนวัตกรรมภาครัฐ ดังนี้

ที่ผ่านมาพบงานวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับบัณฑิตศึกษาจำนวนหนึ่ง เช่น งานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของบุษยา มั่นเลิศ (2556) ที่ศึกษาระดับการนำไปประยุกต์ใช้ของผู้บริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง โดยพบว่าระดับการศึกษาของผู้บริหารที่เป็นนายก เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานถอดบทเรียน อปท. ที่ได้รับรางวัลถ้วยพระราชทานจากการประกวดผลงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2553 ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 11 แห่ง ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2554) พบรูปธรรมของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบเดิมหรือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการจัดทำแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับนวัตกรรมที่สร้างผลให้เกิดขึ้นไม่เพียงความสุขกับประชาชน แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานให้กับ อปท. ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีนายก อปท. ซึ่งเป็นผู้นำด้านการบริหารมีฐานคิดที่ชัดเจนและสร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญ เช่นเดียวกับการถอดบทเรียน อปท. จำนวน 30 แห่ง ที่เข้าร่วมโครงการการพัฒนาระบบสุขภาวะชุมชนบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานกองทุนเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2558) พบว่าเป็นการจัดกิจกรรม/โครงการผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปฏิบัติการในชุมชนพื้นที่ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ โดยยึดหลักการทรงงาน “การระเบิดจากข้างใน” สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับผลผลิต คือสามารถดำเนินงานตามตัวชี้วัดและสอดคล้องกับคุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ 8 มิติ และระดับผลลัพธ์ คือนวัตกรรมจากรูปแบบกิจกรรม/โครงการและการดำเนินงาน ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยมีฐานคิด/วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร และการบริหารงานที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

นอกจากนี้ยังมี แผนงานวิจัยการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พันธ์เสน (2565) เป็นหัวหน้าแผนงานวิจัย ที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ระยะที่ 1 ปี พ.ศ. 2561 จนถึงระยะที่ 3 ปี พ.ศ. 2565 ด้วยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์เชิงระบบ โดยมีความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง) และคุณธรรม (ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน และแบ่งปัน เป็นเงื่อนไขที่พอเพียงและสำคัญ อันเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ การมีภูมิคุ้มกันและการพึ่งตนเองในวิธีการ และมีวิธีคิดแบบพอประมาณบนทางสายกลาง และความมีเหตุผลที่อยู่ในวิถีชีวิตอันเป็นกระบวนการ ก่อให้เกิดผลผลิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ/หรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสะสมทุนที่เพิ่มขึ้น ทั้งทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื้อคือ ผลลัพธ์ ชีวิต ครอบครัว ชุมชน และองค์กรเป็นสุข รวมถึงผลในที่สุด ประโยชน์สุข สุขภาพจากการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น

การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีตามกฎหมาย และตามบทบาทหน้าที่ที่ตามแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ต้องประกอบไปด้วยการใช้ความรู้ (สติปัญญา) และคุณธรรม ปัจจัย

นำเข้าสำคัญ การมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ และความมีเหตุผล ในกระบวนการสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลในที่สุดดังที่กล่าวมาแล้ว โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ เข้าข่าย (เป็นองค์กรแห่งความยั่งยืน) เข้าใจ (เป็นองค์กรแห่งความสุข) เข้าถึง (เป็นองค์กรแห่งประโยชน์สุข) โดยแต่ละระดับที่สูงขึ้นไปจะต้องผ่านเงื่อนไขที่ต่ำกว่าเสียก่อน ดังแสดงในภาพที่ 1 ระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม โดยมีผลการประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบตัวชี้วัดระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของ อบท. ทั่วประเทศ จำนวน 302 แห่ง พบว่า เป็น อบท. ที่ประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารองค์กร ในระดับเข้าใจหรือระดับสูงสุด เป็นองค์กรแห่งประโยชน์สุข จำนวน 62 แห่ง คือ เป็น อบท. ที่ดำเนินการจัดบริการสาธารณะ ทั้งด้านสุขอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและการศึกษา และด้านวัฒนธรรม ด้วยการวางแผนจัดสรรงบประมาณดำเนินงานประจำ และกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ได้ผลผลิตตามวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืนแล้ว ยังได้ผลลัพธ์คือความสุขของบุคลากร และผลในที่สุดคือประโยชน์สุข จากการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างประโยชน์และได้รับความสุขไปพร้อมกัน และเป็น อบท. ที่มีระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าใจ เป็นองค์กรแห่งความสุข คือสามารถดำเนินงานได้ผลผลิตที่ยั่งยืน และได้ผลลัพธ์คือบุคลากรมีความสุข จำนวน 180 แห่ง โดย อบท. จำนวนที่เหลือคือ 40 แห่ง มีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าข่าย หรือไม่เข้าข่าย เป็นหรือไม่เป็นองค์กรยั่งยืน คือสามารถดำเนินงานได้ผลผลิตที่ยั่งยืน (อภิชัย พันธเสน, 2565)

ภาพที่ 1 ระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม

ที่มา: อภิชัย พันธเสน, 2560

นวัตกรรมภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือนวัตกรรมท้องถิ่นได้รับการกล่าวถึงมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มีการกระจายอำนาจลงสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครั้งใหญ่ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2547 แม้ช่วงเวลาดังกล่าว ภารกิจหลายงานก็ยังไม่ได้รับการถ่ายโอนให้ อปท. หลายแห่งยังสามารถริเริ่มนวัตกรรมด้าน

ต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าส่วนราชการที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2548: 95) ต่อมาจึงมีการใช้แรงจูงใจคืองบประมาณสนับสนุนการพัฒนาเพิ่มเติมจากเงินรางวัลด้วยโครงการนวัตกรรมท้องถิ่นได้ถูกกำหนดให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการประกวดการบริหารจัดการที่ดีของสำนักนายกรัฐมนตรีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยวิระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ (2560: 93-95 เล่ม 1) ในฐานะผู้ประเมินโครงการนวัตกรรมท้องถิ่นของ อบท. ทั้งหมด พบความไม่ลงตัวของ การดำเนินงาน 9 ลักษณะ คือเป็นนวัตกรรมที่ 1) ตอบสนองความต้องการส่วนตัวผู้นำ จึงมุ่งการช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม 2) ลอกเลียน แต่ไม่ปรับใช้ ใช้ตัวแบบสำเร็จรูปในการดำเนินโครงการนวัตกรรมจากการไปศึกษาดูงานจากภายนอก แต่ไม่ปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของ อบท. 3) มองเล็ก แทนที่จะมองภาพใหญ่ เป็นโครงการที่มีผลกระทบน้อย หรือแสดงได้ไม่ชัดเจน 4) ขาด Impact ในการแก้ปัญหา เป็นโครงการที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ 5) คลอดแล้วทิ้ง เป็นโครงการที่สนับสนุนเงินให้กับกลุ่มต่าง ๆ แต่ขาดปัจจัย/กระบวนการเกื้อหนุนให้เกิดความเข้มแข็ง 6) เป็นนวัตกรรมเฉพาะกิจ เป็นการจัดงานเฉพาะกิจ หรือการประกวดต่าง ๆ เช่น การประกวดชุมชนสะอาด 7) ลงทุนสูงหรือไม่คุ้มค่า เนื่องจากต้นทุนการดำเนินการสูง 8) เล็กใหญ่ไม่สมส่วน ความยากง่ายของนวัตกรรมไม่สอดคล้องกับฐานะการคลังของ อบท. เช่น อบท. ขนาดเล็ก งบประมาณน้อย กลับทำโครงการที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก และ 9) เป็นนวัตกรรมไม่สุก คือยังไม่สรุปผลการดำเนินโครงการ แต่ อบท. อาจรีบชิงส่งเข้ามาประกวดก่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานวัตกรรมดังกล่าวของงานวิจัยจำนวนหนึ่ง เช่น งานวิจัยของมยุรี ทรัพย์เที่ยง และวาสิตา ประสพศักดิ์ (2559) และ ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (2560) เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงจากแผนงานวิจัยการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย ในระดับ “เข้าถึง” จำนวน 62 อบท. (อภิชัย พันธเสน, 2565) โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) คือ 1) เป็น อบท. ระดับตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล 2) เป็น อบท. ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน (หรือใกล้เคียงกัน) คือในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและกลางตอนบน และ 3) เป็น อบท. ที่เป็นกรณีศึกษาของโครงการวิจัยย่อยในแผนงานวิจัยฯ ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้ประพันธ์ เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน และองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม มีวิธีการเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมของ อบท. โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation method) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ อันประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่มเฉพาะและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

องค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง นอกจากมีผลการประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าถึงแล้ว ยังมีการสร้างนวัตกรรมที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ส่งผลดีคือความสุขของบุคลากร และที่เป็นประโยชน์สุขจากนวัตกรรมที่ช่วยแก้ปัญหาให้กับชุมชน ของแต่ละ อบต. ดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว

องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี รับผิดชอบประชากรทั้งหมดในตำบลท่ามะนาวจำนวน 3,332 คน 1,415 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.35 คน (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2562) ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร ทำนา และปลูกอ้อย เป็นต้น ในปีงบประมาณ 2564 อบต.ท่ามะนาวได้รับงบประมาณ 25,999,000 บาท เป็น อบต. ขนาดเล็ก นายก อบต.ท่ามะนาว คนปัจจุบันได้รับการเลือกตั้งมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เป็นสภาตำบล โดยก่อนหน้านั้นยังเคยได้รับเลือกตั้งเป็นกำนัน และเป็นผู้นำจิตอาสา ร่วมกลุ่มแกนนำเยาวชน “ชมรมคนหนุ่มท่ามะนาว” เข้ามาพัฒนาบ้านเกิด เช่นเดียวกับคุณพ่อและบรรพบุรุษที่ได้ร่วมพัฒนาและสร้างบ้านเมืองมา

ท่ามะนาวเป็นพื้นที่ที่มีฟาร์มเลี้ยงสุกร แม้เป็นทางเลือกในการทำเกษตรเพื่อช่วยกระจายความเสี่ยงจากการทำนาหรือปลูกพืชไร่แต่เพียงอย่างเดียว แต่ก็สร้างผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากกลิ่นและน้ำเสียจากการเลี้ยงสุกร โดยส่วนใหญ่จึงแก้ปัญหาด้วยการกำหนดพื้นที่และจำกัดขนาดการเลี้ยง ขณะที่ อบต.ท่ามะนาว พบ นวัตกรรมการแก้ปัญหาอันเกิดจากความร่วมมือสร้างสรรค์และร่วมผลิตจากผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนในพื้นที่ การสร้างนวัตกรรมได้เริ่มขึ้นเมื่อ อบต.ท่ามะนาวได้รับการตอบรับเข้าร่วมโครงการรักษ้ำา สร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียง กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมและร่วม ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในปี 2552 ด้วยกิจกรรมการวิเคราะห์ตนเองผ่านการวิเคราะห์เศรษฐกิจ และการใช้พลังงานระดับครัวเรือน (EC-EN) และการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อสำรวจรายรับ-จ่ายในครัวเรือน ปตท. จ้างคนในพื้นที่ไว้สื่อสารกับชาวบ้านโดยตรง และเข้ามาชวนคิดชวนคุย ช่วยคิดและวิเคราะห์ จากการเก็บข้อมูลชุมชนด้วยเครื่องมือดังกล่าว วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน นำไปเสนอและคิดร่วมกับชาวบ้าน ด้วยการจัดเวทีชาวบ้าน ให้เกิดการถกเถียงกันว่า รู้สึกอย่างไร จะพัฒนาตนเองอย่างไร จนพบว่า ชาวบ้านอยากแก้ปัญหากลิ่นและน้ำเสียจากโรงงานเลี้ยงหมู

ปี 2556 บริษัท ปตท. ได้เข้ามาช่วย อบต.ท่ามะนาว จัดทำโครงการระบบผลิตและส่งจ่ายก๊าซชีวภาพจากฟาร์มสุกระดับชุมชน แก้ปัญหากลิ่นมูลสุกรให้ประชาชนด้วยการพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียแบบปิดหรือระบบผลิตก๊าซชีวภาพ ด้วยการสร้างบ่อหมักแก๊ส 5 ขั้นตอน นับตั้งแต่บ่อรวมน้ำเสียจากฟาร์มสุกร บ่อเติมน้ำใส บ่อหมักให้เกิดการย่อยสลายโดยไม่ใช้อากาศ บ่อดักกาก และบ่อน้ำที่บำบัดแล้วนำไปใช้ในการรดต้นอ้อย/พืชไร่ทางการเกษตร ทำให้ประชาชนใน 8 หมู่บ้าน ได้ใช้แก๊สจากมูลสุกร โครงการดังกล่าวบริหารจัดการโดยคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้ก๊าซชีวภาพ ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลระบบผลิตก๊าซ ดูแลท่อส่งจ่ายก๊าซ

ซ่อมบำรุงหั่วเตา และจัดเก็บค่าบำรุงรักษารายเดือนจากสมาชิกผู้ใช้ เพื่อนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดูแล ซ่อมบำรุง และค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการ เป็นต้น จนทำให้ตำบลท่ามะนาว เป็นตำบลพึ่งตนเองด้านพลังงานในปี 2561 และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 ASEAN Energy Awards และรางวัลดีเด่นด้านพลังงานทดแทน Thailand Energy Awards เป็นต้น อีกทั้งยังได้รับคัดเลือกเข้าร่วม “T-VER” (คาร์บอนเครดิต) โครงการลดก๊าซเรือนกระจกภาคสมัครใจตามมาตรฐานของประเทศไทย (Thailand Voluntary Emission Reduction Program: T-VER) โดยองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก จากการทำเรื่องก๊าซชีวภาพจากฟาร์มสุกรซึ่งเป็นกิจกรรมการลดก๊าซเรือนกระจก ด้วยการกักเก็บก๊าซมีเทนไว้เพื่อใช้ก๊าซหุงต้มในครัวเรือน จนได้รับการรับรองผลจากผู้ตรวจสอบภายนอกว่าสามารถลดก๊าซเรือนกระจกได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ อบต.ท่ามะนาวสามารถบริหารจัดการขายคาร์บอนเครดิต เป็นอีกหนึ่งช่องทางรายได้ให้กับชุมชน

แนวคิดนวัตกรรมข้างต้น ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้เป็นเพียงการทำโครงการครั้งเดียว แต่สามารถต่อยอดเชื่อมโยงให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกอย่างต่อเนื่อง ทั้งการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้สู่ผลในที่สุดคือประโยชน์สุข ความสุขของนายก อบต.ท่ามะนาว และผู้บริหาร ตลอดจนแกนนำของชุมชนในการเสียสละร่วมกันเรียนรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ ที่สำคัญความสำเร็จเชิงรูปธรรมที่เป็นความสามารถของแกนนำและผู้บริหารทั้งจากการพัฒนาก่อนหน้า เช่น ไบโอดีเซล/พลังงานทางเลือก และเตาเผาถ่าน 200 ลิตร/เตาประหยัดพลังงาน เป็นต้น ทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้จำนวน 15 เรื่อง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการพัฒนาให้กับชุมชนอื่นให้เกิดการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าถึง คือสามารถประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต เช่นเดียวกับ อบต.ท่ามะนาว

องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม

องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี รับผิดชอบประชากรทั้งหมดในตำบลท่างามจำนวน 5,110 คน 2,036 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.35 คน (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2564) ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร รองลงมาคือ รับจ้างและค้าขาย ในปีงบประมาณ 2564 อบต.ท่างามได้รับงบประมาณ 40,364,000 บาท เป็น อบท. ขนาดกลาง นายก อบต.ท่างาม คนปัจจุบันได้รับการเลือกตั้งมาอย่างต่อเนื่อง 4 สมัย รวม 17 ปี โดยก่อนหน้านี้ได้เคยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภา อบต.ท่างาม และได้ดำรงตำแหน่งรองประธานสภา อบต.ท่างาม

แม้ว่าประเทศไทยมีระบบสวัสดิการและประกันสังคม แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมประชาชนโดยถ้วนหน้า (Universal coverage) โดยเฉพาะเกษตรกรและประชาชนในชนบทกว่า 10 ล้านคน โครงการลงทุนเพื่อสังคมในประเทศไทย ภายใต้การช่วยเหลือของธนาคารโลกในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 โดยมีเป้าหมายในการกระตุ้นให้เกิดการสะสมทุนสังคมบนฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมด้วยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อการรับมือวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าว

เมื่อได้รับทราบแนวคิดนายก อบต.ท่างาม จึงได้จัดตั้งกองทุนดังกล่าวขึ้นในตำบล โดยมี คณะกรรมการที่เป็นจิตอาสา จากการสำรวจทุนสังคมหรือทุนภูมิปัญญาความสามารถของคนตำบลท่างามในแต่ละหมู่บ้านจัดทำแผนที่ภูมิปัญญาตำบลท่างามเป็นข้อมูลฐานในการรวบรวมผู้มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาร่วมพัฒนาบ้านเมือง ซึ่งนายก อบต.ท่างาม ได้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยแรกของการเป็นนายก เนื่องจากเห็นว่าตำบลท่างามเป็นพื้นที่สัญจรทางน้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยา) ในอดีต ปัจจุบันเป็นถนนสายเอเชียจึงเป็นเสมือนเมืองผ่านไม่มีทุนวัฒนธรรมในพื้นที่

โครงการ “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” จึงเริ่มต้นขึ้นด้วยการจัดสวัสดิการกองทุนฌาปนกิจ งานศพที่ไม่เพียงทำตามประเพณีเท่านั้น หากเป็นกิจกรรมสะท้อนทุนมนุษย์อันส่งคุณค่า การช่วยเหลือดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นการรับอย่างมีศักดิ์ศรีของผู้วายชนม์เท่านั้น หากยังรวมถึงศักดิ์ศรีและความมั่นใจของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกของกองทุนสมทบเงินรายปี ๆ ละ 365 บาท (สมทบวันละ 1 บาท) รัฐบาล สนับสนุนงบประมาณในจำนวนเท่ากันผ่านทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (Petmark, 2007) และ อบต.ท่างาม จัดสรรงบประมาณประจำปีสมทบจำนวน 1 เท่าตามจำนวนสมาชิกที่มีอายุครบหนึ่งปี

หลังจากความสำเร็จในการจัดสรรสวัสดิการฌาปนกิจ จึงได้จัดสวัสดิการเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตเพิ่มเติม ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นสวัสดิการพื้นฐานตั้งแต่เกิดจนตายตามระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนการสร้างสรรค์นวัตกรรมสวัสดิการที่ครอบคลุมภาวะฉุกเฉิน เช่น น้ำท่วม และวิกฤตโควิด-19 เป็นต้น สมาชิกกองทุนเพิ่มขึ้นจากจำนวน 300 คน เมื่อครั้งก่อตั้งจนมีสมาชิกทั้งหมด 2,127คน และมีเงินกองทุนรวมทั้งสิ้น 5,589,934.83 บาท ในปัจจุบัน (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2564)

ความสำเร็จที่เพิ่มขึ้นทั้งสวัสดิการและจำนวนสมาชิก มิได้เพิ่มขึ้นเฉพาะทุนการเงินเท่านั้นยังรวมถึงทุนมนุษย์ ด้วยการสนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อการประกอบ การทั้งการจัดซื้อเมล็ดพันธุ์และพันธุ์พืช การลงทุนชุดสระ และการผลิตน้ำดื่มมีคุณภาพที่ดีให้กับประชาชน อีกทั้งยังดำเนินการร้านกาแฟในพื้นที่ อบต.ท่างาม ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อออมเงินสำหรับการสมทบกองทุน ที่ช่วยให้สมาชิกมีวินัยการออม และลดความเสี่ยงในการมีหนี้สินในอนาคต

ความสำเร็จดังกล่าวได้รับการยืนยันจากรางวัลจำนวนมากในระดับประเทศ ที่มอบให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่างาม นายก อบต.ท่างาม ให้คุณค่ากองทุนฯ ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำให้กับประชาชนในพื้นที่ การทำงานทั้งหมดของกองทุนฯ เป็นการบริหารงานอย่างซื่อสัตย์และโปร่งใส ตลอดจนมีส่วนร่วมจากประชาชนในระดับสูง อันสะท้อนคุณธรรมและความรอบรู้เงื่อนไขสำคัญและจำเป็นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ อบต.ท่างาม สามารถประยุกต์ใช้ได้ในระดับเข้าถึง หรือดำเนินการอยู่ในวิถีชีวิต

องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน

องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน อำเภอสามโก้ จังหวัดอุทัยธานี รับผิดชอบประชากรทั้งหมดในตำบลประดู่ยืนจำนวน 6,334 คน 2,351 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.7 คน (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2564)

ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร รองลงมาคือ รับจ้างและค้าขาย ในปีงบประมาณ 2564 อบต.ประดู่ยืนได้รับงบประมาณ 57,514,000 บาท เป็น อปท. ขนาดกลาง นายก อบต.ประดู่ยืน คนปัจจุบันได้รับการเลือกตั้งมาอย่างต่อเนื่อง 3 สมัย รวม 13 ปี โดยก่อนหน้านี้เคยได้รับเลือกตั้งเป็นรองนายก อบต.ประดู่ยืน

รัฐบาลไทยได้เริ่มการกระจายอำนาจมาตั้งแต่ปี 2534 การดำเนินการก็ยังช้าอยู่ แผนการกระจายอำนาจปี 2550 จึงเริ่มประกาศใช้เพื่อการถ่ายโอนความรับผิดชอบและกิจการสาธารณะต่าง ๆ ตลอดจนบุคลากรและงบประมาณที่เกี่ยวข้องให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อมาในปี 2559 รัฐบาลได้ประกาศการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายเป็นวาระแห่งชาติ โดยมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทย โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการภายใต้แผนปฏิบัติการประเทศไทยไร้ขยะ ขับเคลื่อนให้การดำเนินการบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดผลเป็นรูปธรรม ทว่าการดำเนินการตามนโยบายกลับมีความล่าช้า เนื่องจากการขาดบุคลากรและอุปกรณ์หรือเครื่องจักรสำคัญ เช่น รถบรรทุกขยะ เป็นต้น อันเป็นสถานการณ์เดียวกับ อบต.ประดู่ยืน

นายก อบต.ประดู่ยืน และผู้บริหาร ได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการขยะโดยไม่ต้องมีถังขยะและรถขนขยะ โดยมุ่งหวังให้เกิดการโครงการนวัตกรรมจัดการขยะที่ต้นทางโดยชุมชน แทนที่การจัดซื้อรถขนขยะตามวิธีการทั่วไป ต่อมานายก อบต.ประดู่ยืน จึงได้เชิญผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าร่วมเรียนรู้ชุมชนที่มีการจัดโครงการดังกล่าวจนประสบความสำเร็จ เพื่อให้กลับมาดำเนินการดูแลการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางภายในหมู่บ้าน ตั้งแต่ครัวเรือน ร้านค้าและพื้นที่สาธารณะ ในโครงการส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในหมู่บ้าน (ภายใต้กิจกรรมกำจัดขยะต้นทางอย่างยั่งยืน) ของ อบต.ประดู่ยืน ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559 จนถึงปัจจุบัน เมื่อแต่ละหมู่บ้านดูแลการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางแล้วจัดให้มีการประกวดผลการดำเนินงานหมู่บ้านที่ชนะเลิศเป็นอันดับต้น 3 อันดับ ได้รับการเชิดชูเกียรติและจัดสรรงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านในปีถัดไปหากหมู่บ้านใดได้รับการจัดสรรงบประมาณในข้อบัญญัติอยู่แล้วก็จะได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น โดยมีเกณฑ์พิจารณาจากจำนวนร้อยละครัวเรือนที่เข้าร่วมจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางด้วยการแยกขยะตามประเภทต่าง ๆ แล้วนำไปกำจัดในสถานที่ที่เป็นจุดคัดแยกและจัดเก็บขยะแต่ละประเภทตั้งแต่จุดแยกขยะเปียกไปจนถึงจุดแยกขยะพิษและติดเชื้อที่ถูกจัดวางอย่างเป็นระเบียบในหมู่บ้านล้างถุงพลาสติก ตาก เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ดูแลความสะอาดบริเวณบ้านของตนเองและกิจกรรมภายในหมู่บ้านนับตั้งแต่การไม่ใช้โฟมบรรจุอาหารและลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ร้านอาหารและร้านค้าการทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ เช่น ศาลาประชาคม หรือวัด เป็นต้น และการนำวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการมากกว่าร้อยละ 70 ส่งผลขยะมูลฝอยลดลงถึงร้อยละ 17 ในปีแรก และมีสัดส่วนการลดลงในอัตราเพิ่มขึ้นในปีถัดมา แทนที่การลงทุนด้วยการจัดซื้อรถขนขยะที่เป็นใช้งบประมาณจำนวนมาก คนในชุมชนกลับร่วมมือกันจัดการด้วยแนวคิด 3Rs คือ การลด (Reduce) ใช้ซ้ำ (Reuse) และนำกลับมาใช้ (Recycle) โดยคนในชุมชนประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ “เข้าถึง” คือการมุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนสังคม (ความร่วมมือกัน) แทนที่การลงทุนทางวัตถุ

นอกเหนือจากรางวัลต่าง ๆ ที่ได้รับแล้ว อบต.ประดู่ยืน ยังได้สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะต้นทาง เพื่อให้คนจากชุมชนอื่นเข้ามาเยี่ยมชมเรียนรู้ โดยไม่รอนโยบายสั่งการ

ทุนมนุษย์และทุนสังคมที่เพิ่มขึ้นของคนในตำบลประดู่ยืน อันเกิดจากการร่วมกันจัดการขยะต้นทาง และนำสู่กิจกรรมต่าง ๆ เป็นตัวอย่างโครงการสำคัญที่เป็นผลมาจากการสำรวจข้อมูลครัวเรือนที่คล้ายกับที่ อบต.ท่ามะนาว ได้ทำการสำรวจ โดยผลการสำรวจได้นำมาสู่การวิเคราะห์และพัฒนากิจกรรมการร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มน้ำปลาโบราณ กลุ่มข้าวปลอดภัย กลุ่มน้ำพริกแกง กลุ่มไม้กลึง กลุ่มแชมพู และกลุ่มไม้จัตระดับ เป็นต้น อีกทั้งยังได้จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อดำเนินการสถานีให้บริการน้ำมัน เพื่อลดค่าใช้จ่ายของประชาชนในชีวิตประจำวัน

คนในตำบลประดู่ยืน ยังได้ริเริ่มกลุ่มออมทรัพย์ และจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้รับเงินสมทบจาก อบต.ประดู่ยืน เช่นเดียวกับ อบต.ท่างาม โดยหวังเห็นประดู่ยืนเป็นตัวอย่างการพัฒนาให้เกิดชุมชนพึ่งตนเอง อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจ ในระดับ “เข้าถึง” คือ การดำเนินการในวิถีชีวิต

อภิปรายผล

แม้ว่านวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลมีความแตกต่างกัน ทั้งในแต่ละพื้นที่ ในกระบวนการ และการแก้ปัญหา ตลอดจนรายละเอียดผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งสามกรณีศึกษามีลักษณะร่วมกันนอกเหนือจากเป็น อบต. ที่ได้รับการประเมินปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ “เข้าถึง” แล้ว นายกของ อบต. ทั้ง 3 แห่ง ยังเป็นตัวอย่างผู้นำที่ซื่อสัตย์และเสียสละที่มุ่งพัฒนาบ้านเมือง มีภาวะผู้นำสร้างการเปลี่ยนแปลงจากความต้องการของประชาชน ขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ก็ไม่เป็นเพียง ผู้ตามของเหล่านายกเท่านั้น หากยังเข้ามาร่วมพัฒนาจากความสามารถระดับบุคคลอันเป็นทุนมนุษย์ ร่วมสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นความร่วมมือช่วยเหลือกันตามวิถีชีวิตแบบพุทธในสังคมไทย ที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนเป็นนวัตกรรมที่เป็นผลผลิตที่มีความยั่งยืน คือมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีผลลัพธ์ คือความสุขของบุคลากรอันเกิดจากความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรมนั้น และจากการที่มีคนมาศึกษาดูงาน อีกทั้งยังได้รับผลในที่สุดที่เป็นประโยชน์สุข อันเนื่องมาจากบุคลากร อบต. และประชาชนได้ร่วมกันสร้างประโยชน์ให้สังคม/ชุมชนของตน

ที่สำคัญ บุคลิกของนายกของ อบต. ทั้งสามแห่ง ยังมีความคล้ายกัน คือ อ่อนน้อมถ่อมตน เรียนรู้ในทุกอย่างในทุกโอกาส ทำให้นายก ๆ เหล่านั้น เป็นคนที่มีความรู้กว้าง มีพฤติกรรมการทำงานที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลง ด้วยการริเริ่มทำจากสิ่งเล็ก (ที่มีความเสี่ยงน้อย) ตามงบประมาณที่มีอยู่ แล้วค่อยขยายเพิ่มเติมเมื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่ม ทั้งการดำเนินโครงการระบบผลิตและส่งจ่ายก๊าซชีวภาพจากฟาร์มสุกรระดับชุมชน จากฟาร์มไม่กี่แห่งในปีแรก แล้วค่อยขยายจนครอบคลุมทั้งตำบลในอีกหลายปีถัดมาของ อบต.ท่ามะนาว และการเริ่มต้นจัดตั้งกองทุนสวัสดิการจากจำนวนสมาชิกเพียงหลักร้อยในปีแรก และขยายเติบโตเป็น

จำนวนหลักพันในปีปัจจุบันของ อบต.ท่างาม เช่นเดียวกับการจัดการขยะที่ต้นทางในระดับหมู่บ้านที่มีความเข้มข้นจนได้รับการคัดเลือกในช่วงเริ่มต้น จนขยายผลความเข้มข้นในทุกหมู่บ้านในปีถัดมาของ อบต.ประดู่ยืน สอดคล้องกับพฤติกรรมความเป็นผู้ประกอบการ ที่ Salasvathy (2001) กล่าวว่า คือมีความเป็นผู้ประกอบการที่ค่อย ๆ เริ่มจากทุนที่มีอยู่ (สิ่งเล็ก) แล้วพัฒนาต่อยอด ด้วยการปรับปรุงในกระบวนการดำเนินงานหรือในปีถัดไป โดยการระดมทุนจากภายนอกเข้ามาต่อยอดโครงการ ทั้งจากภาครัฐส่วนภูมิภาค และส่วนกลาง และรัฐวิสาหกิจ เอกชน และภาคประชาชน โดยมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ จากการจัดการความรู้ภายในองค์กร และสร้างทีมงานที่เป็นข้าราชการประจำ ข้าราชการเมือง และพนักงานจ้างตามภารกิจ อีกทั้งยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และแกนนำชุมชน ตลอดจนภาครัฐและเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ประชาชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นกรณีทั้งสามแห่ง คือ 1) อบต.ท่ามะนาว จังหวัดลพบุรีสร้างนวัตกรรมในการเปลี่ยนมูลสุกรเป็นพลังงานสะอาด (ก๊าซหุงต้ม) และต่อยอดสร้างรายได้ด้วยการขายคาร์บอนเครดิต 2) อบต.ท่างาม จังหวัดสิงห์บุรี จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำให้กับประชาชนที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ และ 3) อบต.ประดู่ยืน จังหวัดอุทัยธานี สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่จัดทำกิจกรรมกำจัดขยะที่ต้นทางโดยไม่รอการดำเนินการจากภาครัฐส่วนกลาง เกิดขึ้นจากนายก อบต. ที่มีการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมีความสามารถในการประกอบการ และยังสามารถนำการประกอบการดังกล่าวมาสร้างการเรียนรู้ ด้วยการจัดการความรู้ภายในองค์กร และสร้างทีมงานที่เป็นข้าราชการประจำ ข้าราชการเมือง และพนักงานจ้างตามภารกิจ อีกทั้งยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และแกนนำชุมชน ตลอดจนภาครัฐและเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ประชาชน มาร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สร้างประโยชน์สุขในพื้นที่ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ “เข้าถึง” โดยมีการดำเนินงานนวัตกรรมดังกล่าวในวิถีชีวิต เป็นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ อบต. ต้องดำเนินภารกิจที่มากกว่าการดูแลโครงสร้างพื้นฐาน หรือการให้บริการสาธารณะทั่วไป ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการเรียนรู้ตลอดช่วงวัย อันเป็นภารกิจสำคัญของ อบต. โดยมีนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นรูปธรรมที่สะท้อนความสามารถในการน้อมนำ หรือยกระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำทั้งนายกและปลัด ตลอดจนผู้บริหารให้ร่วมกันขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่เป็นเพียงการตรวจสอบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับลักษณะเงื่อนไขหรือแต่ละองค์ประกอบ เช่น สอดคล้องกับความรู้ หรือคุณธรรม หรือการมีภูมิคุ้มกัน เป็นต้น หากเป็นการพิจารณาการดำเนินงานที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะ

การวิเคราะห์เชิงระบบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และนำสู่ผลผลิต การพัฒนาที่มีความยั่งยืน ผลลัพธ์ ความสุขของผู้ดำเนินงาน และผลในที่สุด ประโยชน์สุขของบุคลากรและประชาชนจากการได้รับความสุขที่เป็นประโยชน์ จากการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นผลงานจากโครงการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ระยะที่ 3 ที่อยู่ในแผนงานการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั่วประเทศไทย สู่การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและประโยชน์สุข ในระดับพื้นที่โดยการหนุนเสริมด้วยวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) (หรือชื่อเดิม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) RDG6240001 และ RDG6240019 สำหรับการวิจัยระยะที่ 1 และ 2 และสำนักงานวิจัยแห่งชาติ NRCT.MHESI(K)(KSS)172/2564 สำหรับแผนงานวิจัย และความเห็นในรายงานผลวิจัยเป็นของผู้วิจัย หน่วยงานที่ให้ทุนวิจัย ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ประธานแผนงานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์

บรรณานุกรม

- Berman, E. M. & Kim C. (2010). "Creativity management in public organizations: Jump-starting innovation." *Public performance & management*, 33 (4), 619-652.
- O'Byrne, L., et al. (2014). "Social innovation in the public sector: The case of Seoul Metropolitan government." *Journal of economic & Social studies (JECOSS)*, 4(1), 53-71.
- Petmark, P. (2007). *The development of community welfare fund in Thailand, and the role of related agencies*. <https://en.codi.or.th/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=884>.
- Sarasvathy, S. D. (2001). "Causation and effectuation: Toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency." *The academy of management review*, 26 (2), 243-263.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2554). *ชุมชน ท้องถิ่น น่ายุ่อย่างเพียงพอด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน*. กรม.
- จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2548). *วิถีใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

- บุษยา มั่นเลิศ. (2556). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปิ่นพงษ์ วงศ์นาศรี. (2560). วิเคราะห์บริบทความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่นในยุคไทยแลนด์ 4.0. *อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*, 17(1), 63-78.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2558). *บทเรียนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- มยุรี ทรัพย์เที่ยง และวาสิตา ประสพศักดิ์. (2559). การค้นหาวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลางตามภารกิจการกระจายอำนาจของไทย. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 137-148.
- วรรณา ประยุกต์วงศ์ และคณะ. (2566). *นวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ระยะที่ 3*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ. (2560). *ผลึกความคิด...การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เล่มที่ 1*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง: พระอัจฉริยภาพ และพระกรุณาธิคุณของในหลวง รัชกาลที่ 9*. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อภิชัย พันธเสน. (2565). *แผนงานการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย สู่การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและประโยชน์สุข ในระดับพื้นที่โดยการหนุนเสริมด้วยวิสาหกิจเพื่อสังคม*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.